

Archaeological Method and Theory: an Encyclopedia, editor Linda Ellis, Garland Publishing Inc., New York & London 2000, 706 p.

În literatura americană de specialitate există un interes deosebit față de lucrările cu caracter teoretic care se referă la diferitele aspecte ale cercetării arheologice/antropologice.

Între subiectele frecvent abordate se numără atât cele legate de metodele și tehnicile speciale de lucru în arheologie, cât și cele care privesc latura teoretico-filozofică a acestei discipline.

“*Archaeological Method and Theory. An Encyclopedia*”, reprezintă volumul 1707 din seria Garland Reference Library of the Humanities, a prestigioasei edituri Garland Publishing din New York. Volumul de față a avut ca editor pe Prof. Dr. Linda Ellis, de la Departement of Classics and Classical Archaeology and Museum Studies Program, a Universității de Stat din San Francisco. Cercetătoarea este cunoscută în mediul arheologic românesc datorită contribuțiilor importante pe care le-a adus în domeniul culturii Cucuteni (1984), sau prin interesul arătat în ultima vreme față de perioada romană și post-romană (1996–1998). La aceste contribuții se adaugă, de asemenea, numeroase articole și o carte (1982), cu privire la aplicarea științelor fizice și naturale în arheologie, sau cu privire la vechile tehnologii. Aceeași cercetătoare face parte din “National Museum Surveyor for the American Association of Museums”, fiind implicată activ și în protecția și conservarea proprietății culturale internaționale. Am făcut aceste precizări pentru a scoate în relief câteva din direcțiile în care este implicată editarea volumului și care i-au permis în ultimă instanță buna organizare și manevrarea complexității volumului de față.

Apărut în condiții grafice deosebite, volumul are următoarea structură: lista autorilor articolelor; mulțumiri; introducerea editoarei; lista subiectelor abordate; lista articolelor după autori; enciclopedia propriu-zisă; indexul subiectelor și al numelor.

Parcurgând numele autorilor ce au contribuit prin articole la realizarea acestei enciclopedii, regăsim alături de specialiștii consacrați și alții mai tineri, în plină afirmare, din diferite domenii științifice (arheometrie, arheologie, antropologie, arhitectură clasică, chimie, conservare, geochimie, geologie, geofizică, geografie, fizică, datare, cercetări subacvatice, istoria și filozofia științei, muzee, istoria artei, biologie, sociologie, zooarheologie, palinologie etc.), atât din S.U.A., dar și din Canada, Mexic, Noua Zeelandă sau Europa (Anglia, Irlanda, Franța, Turcia, Elveția, Danemarca, Germania, Norvegia). Această diversitate denotă dorința editoarei de a acoperi prin această lucrare o tematică cât mai cuprinzătoare și în același timp, de a avea contribuții cât mai variate, din diferite medii științifice, din întreaga lume.

Nu intenționăm să facem o prezentare exhaustivă a acestei importante și necesare lucrări, dar parcurgând volumul, ca și introducerea editoarei, vom puncta câteva din obiectivele care au stat la baza organizării și realizării volumului.

Dacă, din punct de vedere al metodei, volumul și-a propus parcurgerea tuturor etapelor cercetării arheologice (de la formarea siturilor, descoperirea, săpătura, alcătuirea documentației pentru situri și obiectele descoperite, conservarea in situ, împachetarea obiectelor și probelor,

analizele de laborator ce urmează săpăturii), din cel al teoriei arheologice propriu-zise, s-a avut în vedere interpretarea descoperirilor, dar și înțelegerea comportamentului uman, sau a evoluției arheologice propriu-zise. Sub raport temporal subiectele tratate acoperă o perioadă vastă de timp, de la preistorie și până la istoria mai recentă.

Subiectele abordate în volumul de față au fost organizate în funcție de creșterea complexității lor, ceea ce permite arheologului, prin parcurgerea mai multor secțiuni, să decidă asupra alegerii metodelor de lucru, în funcție de fiecare situație practică în parte. Se consideră, de asemenea că prezentarea pe larg a acestor subiecte va contribui la întărirea colaborării dintre arheologi și specialiștii din alte domenii, colaborare care din păcate lasă de dorit încă în multe părți ale lumii.

Câteva momente sunt considerate a fi deosebit de importante. Printre acestea, înțelegerea formării siturilor și depozitelor arheologice ocupă un loc special, pentru că pe baza ei se pot apoi alege metodele fizico-chimice de analiză cele mai adecvate, din perioada ulterioară săpăturii arheologice, determinând decisiv calitatea rezultatelor și interpretarea lor. Pentru mărirea eficienței, a rentabilității și a complexității cercetării arheologice astăzi se folosesc pe scară largă tehnologii preluate din geofizică și geografie (*Fotografie aeriană, Prospectarea electrică și electromagnetice, Georadar, Prospectarea magnetică, Prospectarea termică*, etc.).

În acest context, se consideră că discuțiile teoretice au încă o importanță deosebită, ele contribuind la elucidarea presupunerilor legate de evoluția peisajelor, sau a influenței peisajului asupra felului de organizare și interpretare a rezultatelor cercetărilor arheologice.

Etapelor următoare de lucru, săpătura arheologică, întocmirea documentației, conservarea siturilor și descoperirilor arheologice, li s-a acordat o importanță egală. În acest sens, volumul conține numeroase informații cu privire la tehnicile de săpătură care se pot folosi (*Săpătura în rețea, Secționarea jumătăților, Săpătura pe suprafețe deschise, Săpătura pe șferturi, Săpătura pe tranșee*, etc.), la metodele de recuperare a unor materiale (*Flotarea*) ilustrate și prin exemple (diferite medii temporale și geografice), care oferă exemple și idei, celor angrenați în această disciplină.

Se subliniază importanța necesității realizării unei documentații clare și corecte cu privire la toate momentele cercetării arheologice. Din acest motiv, pe lângă subiectele legate de înregistrarea propriu-zisă, vom regăsi în volum și cele mai noi informații cu privire la păstrarea și înregistrarea materialelor biologice, cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani ele au devenit extrem de valoroase pentru interpretarea contextului arheologic. Nu a fost neglijat nici aspectul conservării în situ a materialelor arheologice, care se impune în condițiile schimbării mediului acestora prin săpătura arheologică. Această operație se impune astăzi tot mai mult, datorită cerințelor următoare care intervin, analiza în laborator și

păstrarea îndelungată, dar și din cauza contextului progresului tehnico-științific actual, ce deschide noi oportunități de analiză și interpretare în viitor.

Multe din subiectele enciclopediei de față tratează tipurile de analiză care intervin după săpătura arheologică. Regăsim astfel ample referiri la datare (relativă și absolută – *Seriație, Sistemul variației tipurilor, Datarea prin Fluor-Uranium-Nitrogen, Dendrocronologie, Analiza varvelor, Radiocarbon, Datarea seriilor uraniului, Datarea prin rezonanța electronilor, Datarea urmelor de fisiune, Datarea optică, Termoluminescența, Racemizarea amino-acizilor, Datarea obsidianului* etc.), identificarea și analiza artefactelor descoperite (vizează proveniența, producerea, deteriorarea, interpretarea – argilei și ceramicii, chihlimbarului, faianței, oaselor, marmurei, rocilor și mineralelor, vopselelor), a resturilor plantelor, animalelor, oamenilor (cu referire la identificarea speciilor, modul de folosire de către om, dietă și produse secundare, reconstituirea mediului înconjurător – *Paleobotanică, Palinologie, Analiza fitolitelor, Resturile animale – Pești, Moluște, Mamifere, Zooarheologie, sezonabilitatea unor activități precum vânătoare, pescuit, cules, reconstituirea sănătății umane – Paleopatologie umană și dietă, Paleonutriție, mortalitate – Paleodemografie, Antropologie, Vechiul ADN, Paleoimunologie, Analiza coprolitelor și chiar îmbolnăvirile umane sau unele practici pentru prelungirea sănătății – Paleofarmacologie) ca și informații cu privire la reconstituirea mediului înconjurător (*Geoarheologie, Analize de sol și sedimente, Arheometrie*).*

Cunoașterea de către arheologi a cât mai multe date din domeniul științelor fizice și naturale, le permite obținerea unui volum cât mai mare și diversificat de informații. Acest deziderat presupune și o politică adecvată de prelevare a probelor, având în vedere că multe analize sunt distructive sau necesită anumite condiții și unități de prelevare.

Având în vedere că sfera științifică se lărgeste continuu și neîncetat, metodele analitice prezentate în această enciclopedie, oferă informații cu privire la o diversitate de probleme, printre care, tehnicile care permit determinarea compoziției chimice la nivelul elementelor (*Absorbție atomică, Spectroscopie atomică, Metode de analiză nucleară, Fluorescență cu raze X*, etc.), la nivelul izotopic (*Izotopi, stabilitatea unor elemente C, N O, H, Oase și studii de paleodietă, studii privind materiile prime și proveniența prin stabilitatea Pb, Ir*), sau chiar la cel molecular și cristalin (*Metoda Fourier pentru infraroșii FT-IR, Microscopie, Spectroscopie infraroșie IR, Difracție prin raze X*). În tratarea acestor subiecte s-a avut în vedere în primul rând prezentarea principiilor de bază și a aparatului necesare. Nu s-au neglijat însă nici aspectele cu privire la materialele necesare analizelor, calitatea informațiilor obținute sau limitele actuale. Numeroasele exemple pe care aceste subiecte le conțin, oferă arheologului o dată în plus posibilitatea de a selecționa pentru situl sau situațiile pe

care le investighează, cele mai adecvate metode și materiale.

Volumul mai conține substanțiale referiri la metodele de stocare a datelor arheologice, ce au fost împrumutate din alte domenii, precum matematica, statistica sau știința computerelor, a căror cunoaștere și utilizare devine extrem de necesară, în condițiile volumului crescând de informații cu care trebuie să se opereze (*Metode cantitative în arheologie, Metode statistice în arheologie, Analize spațiale, Bănci de date în arheologie, Simulări pe computer, Computere în arheologie, Sistemul geografic de informații*).

Enciclopedia mai cuprinde 60 de biografii ale unor personalități marcante din domeniul arheologiei sau al științelor fizice și naturale, care, prin activitatea lor au adus contribuții importante la dezvoltarea acestor discipline și a cooperării dintre ele.

Editoarea și autorii volumului au avut în vedere și noile dimensiuni ale disciplinei arheologice propriu-zise, care s-a îmbogățit continuu prin teoriile și practica din domeniile noii arheologii, a etnoarheologiei, a arheologiei sociale, experimentale, simbolice sau comportamentale, motiv pentru care aceste subiecte le vom regăsi la fel de amplu tratate în enciclopedie.

Evaluându-se sub raport temporal-geografic, ceea ce se cunoaște la evoluția istoriei umane, se constată că zona mediteraneană deține cele mai îndelungi cercetări. Dacă pentru acest spațiu, cercetările multi și interdisciplinare sunt astăzi în plină desfășurare, se constată însă o exploatare încă insuficientă a datelor cu privire la comportamentul uman (Introducerea).

În introducere se mai precizează, de asemenea, extinderea și amploarea cercetărilor din domeniul arheologiei medievale (atât în Europa cât și în nordul

Africii sau în Orientul Apropiat), a celei istorice (America de nord, Europa, Australia), industriale sau subacvatice. Fiecare din ele a contribuit la studierea și elucidarea unor probleme complexe (ca de pildă verificarea evenimentelor istorice, introducerea studiilor diferitelor categorii sociale, colonizarea lumii noi și aspectele pe care le implică, evoluția tehnicii, a căilor de transport, evoluții legate de transport etc.)

În mod necesar și firesc, enciclopedia conține și unele articole cu privire la managementul și legislațiile existente pentru protecția resurselor arheologice. Aceste articole se și impuneau având în vedere condițiile complexe în care se desfășoară astăzi cercetările arheologice, necesitatea protejării monumentelor, sau legislația mai nouă apărută pe continentul nord-american, cu privire la înapoierea obiectelor importante din punct de vedere cultural, religios, sau a rămășițelor umane, populațiilor amerindiene.

Acestea ar fi câteva din problemele importante abordate în volumul de față.

Se impun alte câteva observații cu privire la reușita acestei enciclopedii. Multe din subiectele abordate sunt însoțite de o bogată și inspirată documentație fotografică și grafică, ca și de o bibliografie sugestivă, care măresc valoarea lucrării, încadrând-o în categoria celor mai utile publicații de acest gen. Parcurgerea textului oricărei secțiuni relevă un limbaj ales, dar accesibil, ceea ce oferă o calitate în plus lucrării.

Putem conchide că volumul deschide noi posibilități de apropiere și colaborare ale arheologiei cu alte științe, oferind arheologilor cunoștințele și sugestiile necesare practicării acestei discipline tot mai complexe în condițiile începutului secolului XXI.

CORNELIA-MAGDA MANTU